Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MACIEJ SZPUNAR
esitatud 24. märtsil 2022 [1]

Kohtuasi C-633/20

Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände – Verbraucherzentrale Bundesverband e.V.
versus
TC Medical Air Ambulance Agency GmbH

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus))

Eelotsusetaotlus – Isikute vaba liikumine ja teenuste osutamise vabadus – Asutamisvabadus – Teenuste osutamise vabadus – Mõiste „kindlustusvahendus“ – Grupikindlustus – Tarbijatele grupikindlustusega ühinemise võimaluse tagamine

I. Sissejuhatus

1. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub käesolevas asjas Euroopa Kohtul tõlgendada teatavaid direktiivides 2002/92/EÜ [2] ja (EL) 2016/97 [3] kasutatud mõisteid. Euroopa Kohtu vastus peab võimaldama eelotsusetaotluse esitanud kohtul otsustada, kas põhikohtuasja kostja on kindlustusvahendaja nende kahe direktiivi tähenduses.

2. Käesolev kohtuasi võimaldab Euroopa Kohtul peatuda spetsiifilisel õiguslikul konstruktsioonil, mis on praktika tulemus. Jutt käib grupikindlustusest. Sellel konstruktsioonil on segane ja mõne allika järgi ka häbiväärne päritolu. Viidatakse, et selle konstruktsiooni päritolu ulatub tagasi 19. sajandisse ning see põhineb lepingutel, mille orjakauplejad sõlmisid oma finantshuvide tagamiseks. Selliste lepingute alusel võttis kindlustusandja kohustuse maksta orja surma korral teatud rahasumma [4].

3. Ligi kuu aega tagasi tehtud kohtuotsuses Euroopa Kohus juba sedastas, et kindlustusvõtjaks olev ettevõtja, kes on sõlminud investeerimisfondi tootlusega seotud investeerimisriskiga rühmaelukindlustuslepingu, on kindlustusvahendaja direktiivi 2002/92 tähenduses, kuna ta

[1] Algkeel: poola

[2] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. detsembri 2002. aasta direktiiv kindlustusvahenduse kohta (EÜT 2003, L 9, lk 3; ELT eriväljaanne 06/04, lk 330).

[3] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. jaanuari 2016. aasta direktiiv, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud) (ELT 2016, L 26, lk 19).

[4] Vt Jerry, R. H., Richmond, D. R., *Understanding Insurance Law*, LexisNexis, New Providence, 2018, lk 791, märkus 1.

tegeleb tasu eest tegevusega, mis seisneb selles, et tarbijatele pakutakse liitumist niisuguse kindlustusega ja seega kindlustusseltsiga elukindlustuslepingu sõlmimist ning finantsnõustamist seoses tasutud kindlustusmaksetest moodustatud kapitali investeerimisega. [5]

4. See kohtuotsus tehti aga käesolevas kohtuasjas eelotsusetaotluse aluseks olnud kontekstist erinevas kontekstis. Lisaks ei näi see hajutavat ka kõiki kahtlusi seoses grupikindlustuse spetsiifilise õigusliku konstruktsiooniga ning igal juhul ei anna see vastust küsimusele, kuidas teha vahet kindlustuskaitse tagamisel grupikindlustuse kasutamisega – mis kujutab endast kindlustusvahendust – ja kindlustuskaitse tagamisel, mis ei kujuta endast kindlustusvahendust. Seega ei ole otseselt tegemist õigusküsimustega, mis on käesoleval juhul eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtluste aluseks.

5. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtluste põhjuseks on nimelt kaks õiguslikku küsimust, mis on seotud just grupikindlustuse õigusliku konstruktsiooniga sellisel kujul, nagu see praegu majandusringluses toimib. Esiteks puudutavad need küsimused võimalust niisugustel asjaoludel, nagu käesolevas asjas käsitlusel, samastada grupikindlustusega ühinemine kindlustuslepingu sõlmimisega, teiseks aga võimalust samadel asjaoludel ühitada kindlustusvahendaja ja kindlusvõtja rollid.

II. Õigusraamistik

A. Liidu õigus

1. Direktiiv kindlustusvahenduse kohta

6. Direktiivi 2002/92 artikli 2 punktide 3 ja 5 kohaselt:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

3. *kindlustusvahendus* – kindlustuslepingute tutvustamine, soovitamine, ettevalmistamine või sõlmimine või nende haldamisel ja täitmisel abistamine eelkõige sel juhul, kui tegemist on nõuetega.

   Kui sellise tegevusega tegeleb kindlustusselts või kõnealuse kindlustusseltsi vastutusel tegutseva kindlustusseltsi töötaja, ei loeta seda tegevust kindlustusvahenduseks.

   Kindlustusvahenduseks ei loeta ka juhuslikult teabe andmist seoses muu kutsetegevusega, tingimusel et selle tegevuse eesmärk ei ole aidata kliendil sõlmida või täita kindlustuslepingut ega kindlustusseltsile esitatud nõuete kutsealane haldamine või kahjumi korrigeerimine ja nõuetele eksperdihinnangu andmine;

[…]

[5] 24. veebruari 2022. aasta kohtuotsus A jt (*unit-linked*-kindlustuslepingud) (C-143/20 ja C-213/20, EU:C:2022:118, punktid 87 ja 88).

5. *kindlustusvahendaja* – füüsiline või juriidiline isik, kes tasu eest alustab või jätkab kindlustusvahendust“. [Tsitaati on parandatud Euroopa Kohtus, kuna direktiivi eestikeelne tõlge on ekslik.]

2. Direktiiv kindlustustoodete turustamise kohta

7. Direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punktides 1, 3 ja 8 on sätestatud:

„1. Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

1) „kindlustustoodete turustamine“ – kindlustuslepingutega seotud nõustamine, kindlustuslepingute soovitamine, ettevalmistamine või sõlmimine või nende haldamisel ja täitmisel abistamine, eelkõige nõuete korral; sealhulgas teabe andmine ühe või mitme kindlustuslepingu kohta vastavalt kriteeriumidele, mille klient valib veebisaidi või muude andmekandjate kaudu, samuti kindlustustoodete pingerea koostamine, sealhulgas hindade ja toodete võrdlemine, või kindlustuslepingu puhul soodustuse pakkumine, kui klient saab otse või kaudselt sõlmida kindlustuslepingu veebisaidi või muude andmekandjate kaudu;

[…]

3) „kindlustusvahendaja“ – füüsiline või juriidiline isik, kes ei ole kindlustus- või edasikindlustusandja või tema töötaja ega kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendaja ning kes tasu eest alustab või tegeleb kindlustustoodete turustamisega;

[…]

8) „kindlustustoodete turustaja“ – kindlustusvahendaja, kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendaja või kindlustusandja.“

B. Saksa õigus

8. Kindlustusvahendust käsitlevad õigusnormid sisalduvad tööstuse, kaubanduse ja käsitööga seotud elukutsete korralduse seadustiku (Gewerbeordnung; edaspidi „GewO“) §-s 34d. Seda õigusnormi muudeti põhikohtuasja asjaolude jaoks tähendust omava aja jooksul. Alates 23. veebruarist 2018 kehtiva muudatuse eesmärk oli viia Saksa õigus kooskõlla direktiiviga 2016/97.

9. Vaatamata nendele muudatustele tuleneb sellest õigusnormist kohustus saada asjakohasest tööstus-kaubanduskojast luba iga isiku jaoks, kes soovib tegutseda kindlustuslepingute sõlmimisel kutselise vahendajana ehk kindlustusmaaklerina või kindlustusagendina („kindlustusvahendaja“). Niisuguse loa saanud isik peab end kandma asjakohasesse registrisse.

III. Põhikohtuasja faktilised asjaolud, menetlus Euroopa Kohtus ja eelotsuse küsimus

10. Põhikohtuasja kostja käsundi alusel pakuvad reklaamiettevõtjad tarbijatele nn koduuksereklaami kaudu tasu eest liikmesust seltsis TC Medical Air Ambulance Agency GmbH Mitgliedergemeinschaft. Liikmesus annab välisriigis haigestumise või välisriigis toimunud

õnnetusjuhtumi korral õiguse saada mitmesuguseid teenuseid. Nende hulka kuuluvad vajalike raviteenuste kulude ja isiku kodumaale toimetamise kulude hüvitamine, asjaomase kodumaale toimetamise ettevalmistamine ja korraldamine ning hädaabikeskusesse helistamine.

11. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, osutatakse sisuliselt teenuseid, millele liikmesus õiguse annab, kas otse põhikohtuasjas kostja varade kasutamisega või grupikindlustusest tulenevate nõuete abil, mille kostja loovutab oma klientidele.

12. Kostjal on nimelt leping äriühinguga, kes oma meditsiinipersonali ja oma lennukit kasutades osutab kostja nimel ühte osa teenustest (mida eelotsusetaotluse esitanud kohus nimetab kindlustusteenusteks) ning korraldab ööpäevaringse hädaabikeskuse tööd. Selle eest saab ta kostjalt tasu.

13. Lisaks on kostja kindlustusvõtjana sõlminud kindlustusandjaga grupikindlustuslepingu, mille alusel tagatakse kostja klientidele kindlustuskaitse välisriigis reisimise ajal haigus- või õnnetusjuhtumi puhul ning kodumaale toimetamise riigisiseste ja rahvusvaheliste kulude katmine. Kostja tasub kindlustusandjale kindlustusmaksed ja grupi liikmed tasuvad kostjale kindlustuskaitse eest.

14. Ei kostjal ega reklaamiteenuseid osutavatel isikutel ei ole luba tegeleda äritegevusega kindlustusvahenduse valdkonnas.

15. Hagejaks oleva tarbijakaitseseltsi hinnangul rikub kostja tegevus konkurentsi põhimõtteid. Ta on sisuliselt seisukohal, et kostja tegeleb kindlustusvahendusega, mille jaoks on vaja luba. Ta lisab, et igal juhul on kostja tegevus korraldatud nii, et jääb mulje, nagu kostja ise tagaks oma klientidele kindlustusteenuste osutamise. Seetõttu esitas selts liikmesriigi kohtule hagi, milles ta palub peamise nõudena kohustada kostjat lõpetama tegevus, mille raames ilma kindlustusvahendusega tegelemise luba omamata pakutakse klientidele võimalust ühineda grupikindlustuslepinguga või tellitakse selline pakkumine.

16. Esimese astme kohus rahuldas selle hagi. Teise astme kohus aga, vaadates asja läbi esitatud apellatsioonkaebuse alusel, jättis selle nõude rahuldamata. Teise astme kohus asus seisukohale, et kindlustusvahendajaks saab olla ainult isik, kes ei ole ise ei kindlustusvõtja ega kindlustusandja. Kostja aga sõlmis grupikindlustuslepingu kindlustusvõtjana enda nimel ja kolmandate isikute arvel.

17. Praegu vaatab eelotsusetaotluse esitanud kohus Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) vaidlust läbi teistmismenetluse käigus. See kohus leiab, et hagi õiguspärasus oleneb sellest, kas Saksa õiguse kohaselt peab kostjal olema luba tegutsemiseks tasu eest vahendajana tarbijate grupikindlustusega ühinemise valdkonnas. Vastus sellele küsimusele oleneb aga omakorda sellest, kuidas tõlgendada direktiivi 2002/92 artikli 2 punkte 3 ja 5 (mõistete „kindlustusvahendus“ ja „kindlustusvahendaja“ määratlused) ja direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkte 1, 3 ja 8 (mõistete „kindlustustustoodete turustamine“, „kindlustusvahendaja“ ja „kindlustustoodete turustaja“ määratlused).

18. Selles olukorras otsustas Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) 15. oktoobri 2020. aasta otsusega, mis saabus Euroopa Kohtu kantseleisse 25. novembril 2020, menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas ettevõtja, kes sõlmib kindlustusvõtjana oma klientide nimel kindlustusettevõtjaga grupikindlustuse, mis hõlmab tervise- ja õnnetusjuhtumikindlustust välisriigis ning katab kodumaale toimetamise riigisisesed ja rahvusvahelised kulud, kes pakub tarbijatele niisugust liikmesust seltsis, mis annab õiguse kasutada välisriigis haigestumise või välisriigis toimunud õnnetusjuhtumi korral kindlustusteenuseid välisriigis, ja kes saab liitunud isikutelt omandatud kindlustuskaitse eest tasu, on kindlustusvahendaja direktiivi 2002/92/EÜ artikli 2 punktide 3 ja 5 ning direktiivi (EL) 2016/97 artikli 2 lõike 1 punktide 1, 3 ja 8 tähenduses?“

19. Kirjalikud seisukohad esitasid põhikohtuasja pooled, Saksamaa, Itaalia ja Tšehhi valitsus ning Euroopa Komisjon. Põhikohtuasja pooled, Saksamaa valitsus ning komisjon olid esindatud kohtuistungil, mis toimus 12. jaanuaril 2021.

IV. Analüüs

20. Eelotsuse küsimust esitades soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks teha, kas direktiivi 2002/92 artikli 2 punkte 3 ja 5 ning direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkte 1, 3 ja 8 tuleb tõlgendada nii, et „kindlustusvahendaja“ on nende direktiivide kontekstis füüsiline või juriidiline isik, kes sõlmib kindlustusvõtjana oma klientide nimel kindlustusettevõtjaga grupikindlustuse, mis hõlmab tervisekindlustust välisriigis ning katab kodumaale toimetamise rahvusvahelised ja riigisisesed kulud, pakub tarbijatele niisugust liikmesust[6] seltsis, mis annab õiguse kasutada välisriigis haigestumise või välisriigis toimunud õnnetusjuhtumi korral kindlustusteenuseid välisriigis, ja kes saab ühinenud isikutelt omandatud kindlustuskaitse eest tasu.

21. Enne kui asun eelotsuse küsimuse analüüsimise juurde, peatun paaril terminoloogilisel küsimusel, mis võivad selle küsimuse õige tõlgendamise jaoks olulised olla.

22. On tõsi, et eelotsuse küsimust kujul, nagu selle sõnastas eelotsusetaotluse esitanud kohus, võiks tõlgendada ka nii, et selle eesmärk on kindlaks teha, kas põhikohtuasja kostja on „kindlustusvahendaja“ direktiivi 2002/92 tähenduses ja „kindlustustoodete turustaja“ direktiivi 2016/97 tähenduses.

23. Direktiivis 2016/97 on nimelt muudetud direktiivi 2002/92 artikli 2 punktides 3 ja 5 sisalduvaid definitsioone.

24. Üks muudatus, mille direktiivi 2016/97 vastuvõtmine kaasa tõi, on nende isikute ringi laiendamine, kes on hõlmatud (kuigi mõnikord erineval määral) kohustusega, mis direktiivi 2002/92 kohaselt puudutas ainult isikuid, kes tegelevad klassikalises mõttes „kindlustusvahendusega“.

25. See kajastub direktiivi 2016/97 põhjendustes ja normatiivosas.

[6] On tõsi, et eelotsuse küsimuses kasutab eelotsusetaotluse esitanud kohus mõisteid „kliendid“ ja „tarbijad“. Kohtuasja asjaolude kontekstis aga on jutt ühtedest ja samadest isikutest.

26. Direktiivi 2002/92 põhjenduses 9 on sätestatud, et „kindlustustooteid võivad jaotada mitut tüüpi isikud või asutused, nagu agendid, maaklerid ja „finantsettevõtjad““. Direktiivi 2016/97 põhjenduses 5 on aga sätestatud, et peale agentide, maaklerite ja panga kaudu kindlustusteenuse pakkujate võivad kindlustustooteid turustada ka kindlustusandjad, reisibürood ja autorendiettevõtted. Samuti hõlmas direktiivi kohaldamisala isikuid, kes turustavad kindlustustooteid uute tehnoloogiate ja nende abil tekkinud turustuskanalite kaudu [7].

27. Mis aga puudutab direktiivide normatiivset osa ulatuses, milles see võib olla oluline eelotsuse küsimusele vastamisel, siis kui direktiivis 2002/92 on kasutatud mõisteid „kindlustusvahendus“ (ja „kindlustusvahendaja“, kes on defineeritud isikuna, kes tegeleb vahendamisega), siis direktiivis 2016/97 on see asendatud mõistega „kindlustustoodete turustamine“. Sellel mõistel on laiem objektiivne ja subjektiivne ulatus.

28. Lisaks tegevusele, mis seisneb kindlustuslepingute pakkumises või muude kindlustuslepingute sõlmimise ettevalmistamise või nende sõlmimisega seotud tööde tegemises või nende lepingute haldamise ja täitmisega seotud abi andmises, mis on olemas ka „kindlustusvahenduse“ definitsioonis direktiivi 2002/92 kohaselt, hõlmab „kindlustustoodete turustamise“ mõiste selgelt ka tegevust, mis seisneb „nõustamises“ [8].

29. Mõiste „kindlustustoodete turustaja“ kasutuselevõtt oli sidusa seadusandliku tehnika väljendus.

30. Uue kontseptuaalse raamistiku vastuvõtmine ei toonud aga kaasa mõiste „kindlustusvahendaja“ kasutamisest loobumist.

31. Mõiste „kindlustustoodete turustaja“ on nimelt laiem ning hõlmab nii „kindlustusvahendajaid“ ja „kindlustusseltse“ [9] kui ka „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajaid“ [10].

32. Direktiivis 2016/97 on kõik need mõisted defineeritud, seejuures on „kindlustusvahendaja“ nagu ka seni „füüsiline või juriidiline isik, […] kes tasu eest alustab või tegeleb kindlustustoodete turustamisega [varem „vahendamisega“]“. Mõiste „kindlustusvahendaja“ ei hõlma ilmselgelt „kindlustusseltse“ ega „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajaid“, kes on samuti „kindlustustoodete turustajad“.

33. Käesoleva asja kontekstis ei ole isegi tehtud ettepanekut, et kostjat võiks käsitada „kindlustusseltsina“.

34. Eelotsuse küsimus aga puudutab muu hulgas direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punktide 1 ja 8 mõistete „kindlustustoodete turustamine“ ja „kindlustustoodete turustaja“ tõlgendamist. Viimane mõiste hõlmab ka „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajat“.

7 Vt direktiivi 2016/97 põhjendus 12.

8 Tuleb aga arvestada, et juba direktiivi 2002/92 kontekstis kirjeldati „tegevust“, mis kujutab endast kindlustusvahendust, laialt (vt 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag jt (C-542/16, EU:C:2018:369, punkt 53)) ja ka direktiivis endas on viidatud nõustamiskohustusele lihtsustatud kujul (artikli 12 lõige 3).

9 Samuti kasutati seda mõistet juba direktiivis 2002/92. Selle direktiivi kontekstis ei olnud mõistega „kindlustusvahendus“ aga hõlmatud tegevus, millega tegeleb „kindlustusselts või kõnealuse kindlustusseltsi vastutusel tegutsev kindlustusseltsi töötaja“ (direktiivi artikli 2 punkt 3 teine lõik). Selle erandi ulatuse kohta vt 17. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668).

10 See mõiste ei esinenud aga direktiivi 2002/92 kontekstis, vaid tegemist oli kindlustuslepingute kõrvaltegevusega seotud loomusele viitava erandiga. Vt käesoleva ettepaneku punkt 48.

35. Tekib kahtlus, kas eelotsusetaotluse esitanud kohtu jaoks tarviliku vastuse andmiseks on vaja välja selgitada, kas kostja on „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendaja“ ja seega „kindlustustoodete turustaja“.

36. On tõsi, et miski ei viita sellele, et Saksa õiguse kontekstis oleks see vahendajate kategooria automaatselt vabastatud kohustusest saada luba, millele on viidatud põhikohtuasjas [11]. Samuti selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et isik, kes on saanud asjakohaselt tööstus-kaubanduskojalt loa, tuleb kanda ka registrisse. Selle selgitusega kaasneb ülevaade muudatustest direktiivis 2016/97 võrreldes senise õigusliku staatusega ja kinnitus, et selle direktiivi kontekstis on registreerimiskohustusega hõlmatud ka „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajad“.

37. Põhikohtuasja kostja, tutvustades oma n-ö ärimudelit, väidab omakorda, et teda tuleks käsitada „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajana“. Selle argumendi eesmärk on näidata, et täidetud on ka lisatingimused, mis võimaldavad kostja suhtes direktiivi kohaldamisest kõrvale kalduda. Selle küsimuse juurde naasen käesoleva ettepaneku hilisemas osas [12].

38. „Kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajat“ kirjeldatakse kui „füüsilist või juriidilist isikut, […] kes tasu eest alustab või tegeleb kindlustustoodete turustamisega kõrvaltegevusena, tingimusel, et täidetud on kõik [selles definitsioonis määratletud tingimused]“ (direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkt 4).

39. Mis aga puudutab käesolevat asja, siis esiteks ei kaalu eelotsusetaotluse esitanud kohus isegi võimalust pidada põhikohtuasja kostjat „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajaks“ ja kohtu eelotsuse küsimus ei puuduta direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkti 4 tõlgendamist. Eelotsusetaotluses ei ole seega isegi viidatud, et põhikohtuasja kostja võiks tegeleda kõrvaltegevuse iseloomuga kindlustusvahenduse alase tegevusega. Teiseks ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtluste allikaks küsimus, kas osa põhikohtuasja kostja klientidele osutatavatest teenustest on kõrvaltegevuse iseloomuga teiste teenuste kõrval, vaid küsimus, kas kostja pidamist „kindlustusvahendajaks“ takistab asjaolu, et tema tegevuse eesmärk on pakkuda ühinemist grupikindlustusega (mitte aga „kindlustuslepingu sõlmimist“) ja eelotsusetaotluse esitanud kohus peab kostjat ennast „kindlustusvõtjaks“ [13].

40. Enne eelotsuse küsimuse sisulist analüüsi tuleb veel kaaluda, kas ja milline direktiiv on kostja suhtes kohaldatav, võttes arvesse nende direktiivide *ratione temporis* ja *ratione materiae* kohaldamisala.

A. Direktiivi kohaldatavus ratione temporis

41. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu eelotsuse küsimus on seotud nii direktiiviga 2002/92 kui ka direktiiviga 2016/97.

[11] Vastupidi, kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus sellele sättele sõnaselgelt ei viita, siis GewO § 34d lõikest 8 tundub tulenevat, et loa omamise kohustusest on vabastatud ainult sellised „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajad“, kelle puhul on täidetud direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punktis 3 nimetatud tingimused. Vt käesoleva ettepaneku punktid 48–50.

[12] Vt käesoleva ettepaneku punkt 44.

[13] Vt käesoleva ettepaneku punkt 55.

42. Üldiselt tunnistati esimese direktiivi õigusnormid alates 23. veebruarist 2018 direktiivi 2016/97 artikli 44 alusel kehtetuks. Selleks kuupäevaks olid liikmesriigid kohustatud võtma üle teise direktiivi õigusnormid, et täita selle direktiivi artiklist 42 tulenev kohustus. Alates 23. veebruarist 2018 kehtivad ka Saksamaa õigusnormid, mis rakendavad viimati nimetatud direktiivi [14].

43. Hagi, mille hagejaks olev selts esitas liikmesriigi kohtule, puudutab ajavahemikku septembris 2017, kui endiselt kehtisid Saksamaa õigusnormid, millega oli üle võetud direktiiv 2002/92. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib aga, et hagejaks oleva seltsi nõude saaks rahuldada, kui kostja käitumine oleks olnud õigusvastane selle toimumise päeval (ehk septembris 2017) ja oleks liikmesriigi kohtupraktika kontekstis endiselt õigusvastane päeval, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus selle kohta otsuse teeb. See selgitab põhjuseid, miks eelotsusetaotluse esitanud kohus palub Euroopa Kohtul tõlgendada mõlema direktiivi sätteid. See tähendab ühtlasi, et Euroopa Kohus peaks vastama eelotsuse küsimusele nii ulatuses, milles see puudutab direktiivi 2002/92, kui ka ulatuses, milles see puudutab direktiivi 2016/97.

B. Direktiivi kohaldatavus ratione materiae

44. Jääb veel kaaluda, kas põhikohtuasja kostja tegevus kuulub direktiivide 2002/92 ja 2016/97 materiaalsesse reguleerimisalasse.

45. Põhikohtuasja kostja on seisukohal, et teda ei saa pidada „kindlustusvahendajaks“ nende õigusnormide tähenduses, mida puudutab eelotsusetaotlus. Ta väidab ka, et võttes arvesse tema n-ö ärimudelit, võiks teda pidada kõige rohkem „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajaks“ (direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkt 4). Kindlustuskaitse, millest kostja kliendid kasu saavad, on ainult üks teenustest, mida kostja neile pakub. Direktiiv ei ole nimelt selle artikli 1 lõike 3 kohaselt kohaldatav „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajatele“. Selle väite toetuseks viitab kostja ka direktiivi 2002/92 põhjendusele 12 ja direktiivi 2016/97 põhjendusele 14.

46. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu eelotsuse küsimus ei puuduta direktiivi 2016/97 artikli 1 lõiget 3 ega artikli 2 lõike 1 punkti 4. Nagu ma juba märkisin käesoleva ettepaneku punktis 39, ei viita miski sellele, et eelotsusetaotluse esitanud kohus kaaluks võimalust käsitleda põhikohtuasja kostjat „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendajana“ viimati nimetatud õigusnormi tähenduses.

47. Teen siiski ettepaneku kaaluda ka põhikohtuasja kostja argumente. Tegelikult põhineb kostja argument kahel sõltumatul tingimusel, mis välistavad direktiivide kohaldamise. Need on seotud kindlustuslepingute „kõrvaltegevuse“ iseloomuga ja põhikohtuasja kostja enda tegevuse „juhusliku“ iseloomuga.

48. Esiteks, mõiste „kõrvaltegevusena pakutava kindlustuse vahendaja“ ei esine direktiivis 2002/92. On aga tõsi, et teatavatel juhtudel ei ole kumbki direktiiv kohaldatav isikute suhtes, kes tegelevad kindlustuslepingute vahendamisega (turustamisega) viisil, millel on „kõrvaltegevuse“ iseloom (direktiivi 2002/92 artikli 1 lõike 2 punkt e ja direktiivi 2016/97 artikli 1 lõige 3).

49. Vastupidi kostja väidetele aga peavad direktiivide kohaldamise välistamiseks olema täidetud lisatingimused.

[14] Vt käesoleva ettepaneku punktid 8 ja 9.

50. Isegi kui jätta mõlemas direktiivis ette nähtud muud tingimused kõrvale, on tegemist kindlustusega, mida teenuseosutaja pakub lisaks põhiteenusele, mis hõlmab muu hulgas teise teenuse kasutamata jätmise riski või broneeritud reisiga seotud riske[15]. See-eest on keeruline rääkida teise „planeeritud“ teenuse või reisi kasutamata jätmise riskist sellise kindlustuse puhul, mille alla kuulub kindlustuskaitsega hõlmatud isiku ravi- ja transpordikulude hüvitamine; oma olemuselt on tegemist ettenägematute sündmustega.

51. Teiseks, „kindlustusvahenduseks“ direktiivi 2002/92 artikli 2 punkti 3 tähenduses „ei [peetud] ka juhuslikult teabe andmist seoses muu kutsetegevusega, tingimusel et selle tegevuse eesmärk ei [olnud] aidata kliendil sõlmida või täita kindlustuslepingut“. Sellele erandile on viidatud ka kõnealuse direktiivi põhjenduses 12. Seda on mainitud ka direktiivi 2016/97 põhjenduses 14, normatiivses osas on aga seda erandit käsitletud direktiivi artikli 2 lõike 2 punktis a.

52. Miski ei viita aga sellele, et põhikohtuasja kostja annaks teavet kindlustuslepingute kohta ainult „juhuslikult“ seoses muu kutsetegevusega. Isegi kostja ise märgib oma „ärimudelit“ kirjeldades, et grupikindlustuslepinguga seotud vaidlusalused tegevused moodustavad korrapärase osa tema klientidele pakutavatest teenustest, ainult et tema arvates on need oma olemuselt „kõrvaltegevuse“ iseloomuga. Samuti ei väida kostja, et need tegevused seisneksid ainult kindlustustoodete kohta „üldteabe“ andmises.

53. Kokkuvõtteks, olenemata kostja klientidele pakutava kindlustuskaitse „kõrvaltegevuse“ iseloomu väite tõesusest ei viita miski sellele, et direktiivid 2002/92 ja 2016/97 oleks *a priori* kohaldatavad *ratione materiae* põhikohtuasja asjaoludele.

C. Sisulised küsimused

54. Kas kostjat saab pidada „kindlustusvahendajaks“ direktiivide 2002/92 ja 2016/97 tähenduses?

55. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused seoses võimalusega vastata nii sõnastatud küsimusele jaatavalt tunduvad tulenevat kahest õigusküsimusest, mis on peamiselt seotud grupikindlustuse spetsiifilise õigusliku konstruktsiooniga. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused tunduvad olevat seotud järgmiste küsimustega:

– esiteks, kas „grupikindlustuslepinguga ühinemise“ saab võrdsustada „kindlustuslepingu sõlmimisega“, kui soovime kindlaks teha, kas tegemist on „kindlustusvahendusega“ direktiivi 2002/92 artikli 2 punkti 5 tähenduses ja „kindlustustoodete turustamisega“ direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkti 3 tähenduses;

– teiseks, kas mõlema direktiivi kontekstis peab „kindlustusvahendaja“ olema kindlustuslepingust (sh grupikindlustuslepingust) tulenevate suhete mõistes väline isik.

56. Väljendades oma kahtlusi seoses „kindlustusvahendaja“ positsioneerimisega väljaspool kindlustussuhet selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et seadusandliku töö käigus, mille eesmärk oli direktiivi 2002/92 sätete ülevõtmine Saksa õigusesse, defineeriti kindlustusvahendajad isikutena, kellel endal ei ole kindlustusvõtja ega kindlustusandja staatust. Selline lähenemine põhines liikmesriigi kohtupraktikal, mis tegelikult näis eeldavat, et kindlustusvahendaja on kindlustuslepingust tuleneva suhte mõistes väline isik, isegi kui traditsiooniliselt peaks ta lähtuma soovist kaitsta kindlustatut kui kindlustussuhte nõrgemat poolt.

[15] Vt direktiivi 2002/92 artikli 1 lõige 2 ja direktiivi 2016/97 artikli 1 lõike 3 punkt a.

57. Teisest küljest, kui rääkida konkreetselt grupikindlustusest, siis selle seadusandliku töö eesmärk on ka näidata, et kindlustusvõtjad ei ole kindlustusvahendajad, kui nad tagavad kindlustuskaitse kitsale ja määratletud isikute ringile („grupile“).

58. Lisaks tuli direktiivi 2016/97 Saksa õigusesse ülevõtvate sätete väljatöötamise alustamisel kaaluda, kas kindlustuskaitse pakkumise tasuline tegevus ei tuleks ühetähenduslikult lugeda kindlustusvahenduse vormiks, mis on hõlmatud kohustusega saada asjakohasest tööstus-kaubanduskojast vastav luba. Lõppkokkuvõttes ei anna GewO sätted sellele küsimusele vastust. Eraldi õigusnormides on Saksamaa seadusandja pannud grupikindlustuslepinguid sõlmivatele isikutele nõustamiskohustuse selle kindlustusega ühinevate isikute ees ja teatavad kindlustusmaksega seotud kohustused. Sellest ei ilmne aga – nagu selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus –, et Saksamaa seadusandja võrdsustaks sel viisil selliste isikute staatuse kindlustusvahendajateks olevate isikute omaga.

59. Seega, nagu selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, on kohtupraktikas ja õiguskirjanduses üldtunnustatud seisukoht, et „kindlustusvõtjat, kes müüb grupikindlustuslepinguga ühinemist tasu eest, ei saa lugeda kindlustusvahendajaks ja tema staatus ei ole sarnane kindlustusvahendajaga“.

60. Siiski võtab eelotsusetaotluse esitanud kohus teadmiseks ka mõne õigusteaduse valdkonna esindaja seisukoha, et grupikindlustuslepingut sõlmivat isikut („kindlustusvõtjat grupikindlustuse raames“) võib pidada kindlustusvahendajaks, kui ta sõlmib selle lepingu mitte (ainult) kindlustatute huvides[16], vaid lähtudes (ka) enda majanduslikust huvist; siin tundub peituvat ettepanek, et selline leping võtab raamlepingu vormi[17].

61. Peale selle viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus kohtupraktikas ja õiguskirjanduses esitatud seisukohale, mille järgi tuleb asjakohaselt tööstus-kaubanduskojalt loa saamise kohustusega hõlmata ka olukorrad, mille eesmärk on mööda hiilida seadusest ja vältida loa saamise kohustust.

62. Et eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused on seotud grupikindlustuslepingute eripäraga, siis tuleks uurida mõlemat direktiivi, et kaaluda, kas ELi seadusandja omistab neile eripäradele mingit õiguslikku tähendust (jaotis 1). Selline lähenemine peaks seejärel hajutama eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused seoses võimalusega võrdsustada grupikindlustuslepinguga ühinemine kindlustuslepingu sõlmimisega (jaotis 2) ning „kindlustusvahendaja“ positsiooniga väljaspool kindlustussuhet (jaotis 3).

[16] Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et on tõsi, et tegemist ei ole mitte lepingu sõlmimisega „kindlustatute huvides“, vaid lepingut sõlmiva isiku huvides. Esitatud näidete kohta selgitab kohus aga, et jutt käib muu hulgas olukorrast, kus grupikindlustusleping on sõlmitud „mitte ainult [kindlustatute] huvides“.

[17] Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud seisukoha toetajad väidavad, et enda majanduslikes huvides tegutsemisest saab rääkida juhul, kui „kindlustusvõtja“ saab tasu iga grupikindlustuslepinguga („raamlepinguga“) ühinemise eest; nii on tal ju olemas majanduslik huvi julgustada uusi isikuid kindlustusega ühinema. Selline on olukord näiteks pankade pakutavate „raamlepingute“ puhul, mis on seotud ohuga, et laenu tagasimaksmine muutub surma või invaliidistumise tõttu võimatuks. Grupikindlustuslepingu sõlmimisega „kindlustusvõtja“ majanduslikes huvides ei ole aga tegemist seltsi liikmete või konkreetse tööandja töötajate haigus- või pensionikindlustuse puhul. Siin ei ole tegemist nende isikute kindlustusega hõlmamiselt kasu saamisega, vaid sellise kindlustuskaitse võimalikult heade tingimuste loomisega kõnealuste isikute kasuks.

1. Grupikindlustus direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis

a) Üldised märkused

63. On tõsi, et direktiivide 2002/92 ja 2016/97 normatiivosadest ei leia me ühtegi otsest viidet grupikindlustuslepingule.

64. Kuid selle direktiivi 2016/97 puudutava seadusandliku töö käigus, etapis, mil tehti ettepanek võtta kasutusele mõiste „kindlustustoodete turustamine“ (ja seetõttu ka „kindlustustoodete turustaja“)[18], sõnastati ka ettepanek lisada põhjendus 49, mis jäi direktiivi vastuvõetud teksti muutmata kujul. Kuigi sellega ei kaasne täpsemat selgitust, on selles põhjenduses sätestatud, et „grupikindlustuse puhul tuleks „kliendi“ all mõista liikmetest koosneva grupi esindajat, kes sõlmib kindlustuslepingu selle grupi nimel olukorras, kus grupi üksikliige ei saa ühinemist ise otsustada, näiteks kohustusliku tööandjapensioni korral“[19].

65. Direktiivis 2016/97 ei ole mõistet „klient“ defineeritud[20]. See mõiste esineb aga direktiivis paljudel juhtudel. Üldiselt tuleneb sellest direktiivist, et selle eesmärk on eranditult „klientide“ kaitsmine ning et tegemist on isikutega, kes kasutavad kindlustustooteid, ja isikutega, kes on huvitatud selliste toodete kasutamisest („otsivad kindlustuskaitset“, vt direktiivi põhjendus 51) turustuskanalite kaudu, mis eeldavad „kindlustustoodete turustaja“ kaasatust.

66. Selle põhjenduse teisest lausest võib lisaks järeldada, et grupikindlustuslepingu, mille puhul ei tehta individuaalset lepinguga ühinemise otsust, sõlmib (praktikas võib sõlmida) klient „turustaja“ osalusel[21], seejuures pidas ELi seadusandja ilmselt silmas kindlustustoodete turustajat. Sellest näib järelduvat, et direktiivi 2016/97 põhjenduses 49 nimetatud grupikindlustuste puhul ei ole klient ise „kindlustustoodete turustaja“.

67. Põhjenduse 49 kontekstis võib tekkida ka kiusatus sõnastada järeldus, mis läheb veelgi kaugemale, eeldades, et on ka teisi „grupikindlustusi“, mille puhul lepinguga ühinemine ei ole automaatne ja sõltub grupiliikmete otsustest. Tekib küsimus, kas sellistes olukordades on tegemist „liikmete rühma esindajaga“, kes ei ole „klient“, ja seetõttu saaks teda vähemalt *a priori* lugeda „kindlustustoodete turustajaks“.

68. Sellise järelduse sõnastamisele direktiivi põhjenduse *a contrario* tõlgendamise teel peab eelnema põhjalik analüüs. Kuna direktiivi põhjenduses puuduvad viited vabatahtliku ühinemisega grupikindlustusele, võib selliste järelduste tegemine kindlustussuhete poolte õigusliku klassifitseerimise kohta tekitada kahtlusi. Seda enam, kui võtta arvesse, et direktiivis endas ei ole mõistet „grupikindlustus“ defineeritud ega normatiivosas selgitatud, mis on sellise kindlustuse olemus, mille puhul „[grupi üksikliikmed] ei saa ühinemist ise otsustada“.

[18] Vt nõukogu peasekretariaadi 27. novembri 2015. aasta teatise 2021/0175 (COD) lisa.

[19] Direktiivi 2016/97 põhjenduse 49 teises lauses on sätestatud, et „kui liige grupikindlustusega ühineb, peaks grupi esindaja tutvustama talle kohe kindlustustoote teabedokumenti ja andma teavet turustaja äritegevuse kohta, kui see on asjakohane“.

[20] Vt ka Weinberger, M. D., „Scope of Protection: Is there a Ground for a Single Criterion?“, *European Financial Regulation: Levelling the Cross-Sectoral Playing Field*, Colaert, V., Busch, D., Incalza, T. (toim), Hart Publishing, Oxford – London – New York – New Delhi – Sydney, 2019, lk 299.

[21] Vt käesoleva ettepaneku märkus 19.

b) Grupikindlustuse konstruktsioon liikmesriikide õiguses

69. Jaotus grupikindlustuslepinguteks, millega ühinemine on kohustuslik (toimub automaatselt, kindlasse rühma kuulumise või teatud asjaolude ilmnemise või teatavate tunnuste omamise tõttu, mis enamasti tulenevad teatavast seotusest isikuga, kes on teinud toiminguid selleks, et teised isikud saaksid saada kasu kindlustuskaitsest, või viitavad sellisele seotusele),[22] ning grupikindlustuslepinguteks, millega ühinemine on vabatahtlik ja mis näivad välja joonistuvat direktiivi 2016/97 põhjenduse 49 kontekstis, ei ole võõras ei õigusteaduses ega liikmesriikide seadustes, kuigi see jaotus tekitab mitmesuguseid kahtlusi[23].

70. Lisaks sellele, nagu ELi eraõiguse tugiraamistiku puhul (Draft Common Frame of Reference (DCFR))[24] töötati võrdlusõigusmeetodil välja ELi kindlustusõiguse põhimõtete tugiraamistik (Principles of European Insurance Contract Law (PEICL))[25]. Selles nimetatakse isikut, kes sõlmib kindlustusandjaga lepingu selleks, et seejärel teised isikud saaksid saada kasu kindlustuskaitsest, „grupi korraldajaks". Sellise mõiste kasutamine võimaldab vältida terminoloogilisi raskusi ja otsustada *a priori*, et nii tõlgendatud „grupi korraldaja" on „kindlustusvõtja" kindlustusõiguse tähenduses või „klient" direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis[26]. Seetõttu kasutan käesoleva ettepaneku edasises osas mõistet „grupi korraldaja".

71. Lisaks sellele tuleneb PEICList ka jaotus „ilma ühinemiseta grupikindlustuslepinguks" (grupi liikmed kuuluvad sellesse automaatselt, määratletud omaduste või asjaolude alusel, ilma võimaluseta loobuda kindlustuskaitsega hõlmamisest) ja „ühinemisega grupikindlustuslepinguks" (grupi liikmed hõlmatakse lepingust tuleneva kindlustuskaitsega ühinemisavalduse alusel või juhul, kui nad ei keeldu sellise kindlustuskaitsega hõlmamisest).

72. Liikmesriigi seadustel põhinev jaotus kohustusliku ühinemisega grupikindlustuslepinguteks ja vabatahtliku ühinemisega grupikindlustusteks võib samuti mõjutada arusaama õigussuhetest, mille taustaks need kindlustusliigid on. Kui kindlustusega ühinemine on kohustusliku iseloomuga, siis tuleneb grupi liikmete kindlustuskaitse kindlustuslepingust, mille on sõlminud grupi korraldaja ja kindlustusandja. Seda korraldajat võib käsitleda kindlustusvõtjana. Omakorda juhul, kui kindlustusega ühinemine on vabatahtlik, sõlmib kindlustuse korraldaja kindlustusandjaga raamlepingu, milles on määratletud, millistel tingimustel tekib kindlustuskaitse, kui ühinejad ise kindlustuslepingud sõlmivad. Sel juhul on ühinejad ise

[22] Kui rääkida kahtlustest, mis võivad tuleneda põhikohtuasja asjaoludest ning mis oleks seotud kohustusliku ühinemisega ja vabatahtliku ühinemisega grupikindlustuste eristamise kunstliku iseloomuga, ei oleks kuigi veenev argumentatsioon, mis viitab põhikohtuasja kostja „ärimudelile" ja põhineb väitel, et grupikindlustusega ühinemine on kohustusliku iseloomuga, kuivõrd see on kohustuslik kõigile kostja klientidele, kes on temaga lepingu sõlminud, ja millest tulenevad teenused, mis ei kujuta endast kindlustust (häirekeskuse kättesaadavus jms). See argumentatsioon peaks põhinema veendumusel, et kindlustuskaitsest kasu saavaid isikuid ühendav asjaolu või joon on kostjaga lepingu sõlmimine muu hulgas just kindlustuskaitse saamiseks. Põhimõtteliselt tähendaks see, et ühinemise „kohustuslik" iseloom tuleneb vabatahtlikust otsusest sõlmida leping just selle kindlustuskaitse saamiseks. Seega on raske jagada ülaltoodud seisukohta, mis viitab kostja „ärimudelile".

[23] On tõsi, nagu viitab ka Itaalia valitsus, et grupikindlustuslepingud ei moodusta ühetaolist kategooriat. Grupikindlustusleping on oma olemuselt praktika tulemus ja sellel on palju vorme. Teisest küljest näib ülaltoodud suuremate või väiksemate nüanssidega jaotus olevat vähemalt osaliselt aktsepteeritud paljude liikmesriikide õigussüsteemide kontekstis, nt Saksamaa (vt Herdter, F., *Der Gruppenversicherungsvertrag: Grundlagen und ausgewählte Problemfelder*, VVW GmbH, Karlsruhe 2010, lk 14), Prantsusmaa (vt Bigot, J., Bigot, J. (toim), *Traité de Droit des assurances. Le contrat d'assurance. Tome 3*, LGDJ, Issy-les-Moulineaux Cedex, lk 6 ja seal viidatud kirjandus) või Poola (vt Fras, M., *Umowa ubezpieczenia grupowego. Aspekty prawne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, lk 136 ja järgnevad; vt ka Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 12. jaanuari 2018. aasta otsus kohtuasjas II CSK 222/17, LEX nr 2446838).

[24] Vt *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition*, von Bar, Ch., Clive, E., Schulte-Nölke, H. jt (toim), Sellier European Law Publishers, München, 2009, lk 7.

[25] *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*, Basedow, J., Birds, J., Clarke, M., Cousy, H., Heiss, H., Loacker, L. (toim), Verlag Dr. Otto Schmidt, 2016, lk 57 ja järgnevad. Mis puudutab seda tugiraamistikku ja selle tähendust liikmesriikide kindlustuslepingute alastele õigusaktidele, vt eelkõige Fuchs, D., „Consistency of the European project PEICL with the Polish Civil Code in view of art. 807", *Acta Iuris Stetinensis*, 2019, nr 4, lk 90 ja järgnevad.

[26] Sarnasest eeldusest lähtudes võiks selle isiku kohta kasutada nimetust „kindlustuse (lepingu) operaator".

kindlustusvõtjad, kes saavad kindlustuskaitsest kasu nagu kindlustusest[27]. See on loomulikult liikmesriigi kindlustusõiguse kontekstis ja eesmärkidel tehtud kvalifikatsioon. Üldiselt määrab see kindlaks, kes on kindlustusvõtja.

73. Tuleb rõhutada, et hoolimata arvukatest sarnasustest on grupikindlustusel see eelis üksikkindlustuse kimbu ees, mille puhul iga grupiliige sõlmiks lepingu isiklikult (või sõlmiks selle teine isik iga grupiliikme nimel eraldi), et see võimaldab kindlustuskaitse tingimused n-ö „tsentraliseeritult" läbi rääkida (mida individuaalsete kindlustuste puhul üldjuhul ei toimu, sest lepingu sõlmimine on tavaliselt mitteläbirääkitavalt ühepoolse iseloomuga), samuti võimaldab see kindlustuskaitse hankimist huvitatud isikutele väiksema kindlustusmakse eest.

c) Kohustusliku ja vabatahtliku ühinemisega grupikindlustus direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis

74. Eelotsuse küsimusele vastuse andmise seisukohast on oluline küsimus, kas direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis võib lähtuda ülaltoodud jaotusest kohustusliku ja vabatahtliku ühinemisega grupikindlustusteks ning lugeda esimeste puhul „klientideks" grupi korraldajad ja teiste puhul kindlustuskaitsest kasu saavad isikud (grupiliikmed), mis teise grupikindlustuse tüübi puhul võimaldaks asuda seisukohale, et grupi korraldaja on „kindlustusvahendaja".

75. Just sellele viitab teise mainitud direktiivi põhjendus 49 ja selle *a contrario* tõlgendus.

76. Selline käsitus jääb kõlama ka põhjendustest, mille on esitanud eelotsusetaotluse esitanud kohus, kes, käsitledes osa õiguskirjanduse seisukohta mõiste „kindlustusvahendaja" tõlgendamisel, mainib muu hulgas juriidilisi konstruktsioone, mis sisaldavad raamlepingu mõistet[28].

77. Seda küsimust käsitledes tuleks arvestada eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlustega, mis, tuletan meelde, puudutavad esiteks võimalust võrdsustada grupikindlustuslepinguga ühinemine kindlustuslepingu sõlmimisega ja teiseks „kindlustusvahendaja" seadmist kindlustussuhtest väljapoole.

2. Ühinemine grupikindlustusega

78. Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, et lähtudes teise astme kohtu järeldustest, mida teistmismenetluses ei vaidlustata, ei puuduta kostja tegevus „kindlustuslepingute sõlmimist", vaid grupiga ühinemise ja kindlustuskaitsest kasu saamise võimaluse vahendamist.

79. Samuti märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Saksamaa õigusnormid, millega direktiivid 2002/92 ja 2016/97 liikmesriigi õigusesse üle võetakse, käsitlevad ainult kindlustuslepingute sõlmimist. Kostja „kindlustusvahendajaks" pidamisest keeldumine tundub vähemalt teatud ulatuses tulenevat eeldusest, et grupikindlustusega ühinemist ei saa võrdsustada (või mõjult võrdseks pidada) „kindlustuslepingu sõlmimisega". Selline lähenemine ilmneb ka kirjalikes tähelepanekutes, mille on esitanud Tšehhi valitsus, kes lisab, et ühinemine puudutab kindlustuslepingut, mille grupi korraldaja on varem sõlminud kindlustusandjaga.

[27] Vt ka märkuses 23 viidatud kirjandus.

[28] Vt käesoleva ettepaneku punkt 60.

a) Grammatiline tõlgendus

80. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtluste allikaks tundub olevat veendumus, et direktiivi 2002/92 mõiste „kindlustusvahendus“ ja direktiivi 2016/97 mõiste „kindlustustoodete turustaja“ määratlemise keskpunktis on just „kindlustuslepingute sõlmimisele“ suunatud tegevus.

81. On tõsi, et „tegevused“, mis kujutavad endast kindlustusvahendust („kindlustustoodete turustamist“), on oma olemuselt, vähemalt grammatilise tõlgenduse kontekstis, seotud vahendamisega „kindlustuslepingute sõlmimisel“. Kuigi iseenesest ei tähenda see veel, et „grupikindlustusega ühinemine“ oleks osa „kindlustuslepingute sõlmimisest“, on Euroopa Kohus juba selgitanud, et „tegevused“, mis kujutavad endast „kindlustusvahendust“ – ja ka „kindlustustoodete turustamist“ direktiivi 2016/97 tähenduses –, on määratletud laialt [29].

82. ELi õigusnormi tõlgendamisel tuleb aga peale selle sõnastuse võtta arvesse ka õigusnormi konteksti ja selle õigusakti eesmärke, mille osaks õigusnorm on [30].

b) Süstemaatiline tõlgendus

83. Mis puudutab konteksti, siis ei tohi eelotsuse küsimusele vastates tähelepanuta jätta seda, et kõnealuse isiku pidamine „kindlustusvahendajaks“ ei pruugi tähendada ainult kohustust saada viidatud luba (mida nõuavad liikmesriikide õigused, direktiivid ise piirduvad selliste isikute registreerimise kohustusega – vt direktiivi 2002/92 artikli 3 lõike 1 esimene lõik ja direktiivi 2016/97 artikli 3 lõike 1 esimene lõik), vaid ka isikule teatavate nõuete kehtestamist.

84. Kindlustusvahendajatele on kehtestatud teavitamisnõuded (direktiivi 2002/92 artiklid 12 ja 13 ning direktiivi 2016/97 artikkel 17 ja järgnevad), samuti nõustamiskohustused – kuigi ainult teise direktiivi puhul tulenevad need otseselt „kindlustustoodete turustamise“ määratlusest (direktiivi 2002/92 artikli 12 lõige 3 ja direktiivi 2016/97 artikkel 20). Seetõttu peaks neil olema piisavalt teadmisi ja oskusi (direktiivi 2002/92 artikli 4 lõige 1 ja direktiivi 2016/97 artikli 10 lõige 1). Neile kehtib ka kohustuslik ametialane vastutuskindlustus. Samas ei ole tegemist puhta formaalsusega, sest iga esitatud nõude tagatissumma peab olema vähemalt üks miljon eurot (vt ka direktiivi 2002/92 artikli 4 lõige 3 ja direktiivi 2016/97 artikli 10 lõige 4). Kaitsega on hõlmatud klientide poolt neile üle kantud kindlustusmaksed (vt direktiivi 2002/92 artikli 4 lõige 4 ja direktiivi 2016/97 artikli 10 lõige 6). Samuti on vahendajatele pandud huvide konflikti vältimisega seotud kohustused [31].

85. Vaadates direktiive 2002/92 ja 2016/97 laiemas perspektiivis, on näha, et need panevad „kindlustusvahendajale“ määratletud kohustused, mille kasusaajateks on kindlustuslepingu sõlmimisest ja kindlustuskaitsest kasu saamisest huvitatud isikud või isikud, kes juba saavad kasu sellisest kindlustuskaitsest [32]. Teisisõnu, kasutades direktiivide terminoloogiat, on tegemist kohustustega, mille kasusaajateks on „kliendid“. [33].

[29] Vt 31. mai 2018. aasta otsus Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag jt (C-542/16, EU:C:2018:369, punkt 53).

[30] Vt direktiivi 2002/92 artikli 2 punktist 3 tuleneva mõiste „kindlustusvahendus“ kohta järgmisi otsuseid: 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 21) ja 31. mai 2018. aasta otsus Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag jt (C-542/16, EU:C:2018:369, punkt 39).

[31] Jutt käib konfliktide vältimisest vahendaja ja kindlustusandja vahel olukorras, kus need isikud on omavahel seotud. Teatud määral võimaldab seda direktiiv 2016/97 ise, sest „kindlustustoodete turustajaks“ võib olla ka kindlustusselts.

[32] Mis aga puudutab Saksa õigust, siis nagu märgitud õiguskirjanduses, on lisaks GewO-le reguleeritud kindlustusvahendajate (*sensu largo*; kindlustusvahendusega tegelevate isikute) kohustused kindlustusvõtjate ja kindlustusandjate ees. Vt Koch, R., *Insurance Law in Germany*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2018, lk 269.

[33] Vt ka käesoleva ettepaneku punkt 65.

86. Direktiivides ette nähtud teavitamisnõuete ja nõustamiskohustuste eesmärk tundub olevat eelkõige võimaldada „klientidel“ teha otsuseid kindlustuslepingu sõlmimise kohta kindlustustoodete turustamise kanali kaudu, mis eeldab kindlustusvahendaja kaasatust. Sellele viitavad direktiivide sätted, mille kohaselt on tegemist teatud teabe edastamisega kindlustusvahendajate poolt klientidele, üldjuhul „aegsasti enne kindlustuslepingu sõlmimist“ (direktiivi 2016/97 artikli 18 punkt a ja artikkel 19).

87. Selle teabe andmise eesmärk on avalikustada, et kõnealusel isikul on kindlustusvahendaja staatus (koos kõigi sellest tulenevate tagajärgedega, muu hulgas kohustusega, et isikul peavad olema teadmised ja oskused, mis peavad tagama talle pandud teabenõuete ja nõustamiskohustuste täitmise usaldusväärsuse), ning tagada, et ei tekiks huvide konflikte isiku seotuse tõttu kindlustusandjaga või isiku tasustamise viisi tõttu. Sarnaselt on kindlustusmaksete kaitse eesmärk vältida olukordi, kus kolmanda isiku (kindlustusvahendaja) kaasamine tooks kaasa lisatasu inimestele, kes rahastavad kindlustuskaitset ja saavad sellest kasu, millega võib kaasneda oht, et nad jäävad sellest kaitsest ilma kolmanda isiku tegevusetuse tõttu.

88. See viib järeldusele, et nende süsteemse tõlgenduse kontekstis on direktiivide 2002/92 ja 2016/97 eesmärk reguleerida ennekõike kolme aspekti, mis iseloomustavad kindlustusvahendajate ja selliste vahendajate kaasamist eeldavate turustuskanalite kaudu kindlustuskaitse kasutamisest huvitatud isikute vahelisi suhteid, st teavitamisnõudeid, kindlustusmaksete kaitset ja neid isikuid puudutava kindlustuskaitse tagamist.

1) Teavitamisnõuded

89. Isikud teevad isikliku ja vabatahtliku otsuse grupikindlustusega ühinemiseks grupi korraldaja osalemisel tasu eest ja rahastavad kaudselt kindlustusmakset, mis on põhimõtteliselt seotud samade riskidega, millega seisavad silmitsi need isikud, kes sõlmivad individuaalsed kindlustuslepingud turustuskanalite kaudu, mis eeldavad kindlustusvahendaja osalemist. Direktiivide 2002/92 ja 2016/97 eesmärk on reguleerida kindlustusvahendajatele esitatavaid nõudeid ja kohustusi ka esimese kategooria isikute suhtes. See räägib direktiivide sellise tõlgenduse kasuks, mis võimaldab lugeda seda liiki ühinemist grupikindlustusega „kindlustuslepingu sõlmimiseks“ mõistete „kindlustusvahendus“ ja „kindlustustoodete turustamine“ määratluste tähenduses.

90. Seevastu ei esine sarnaseid ohte või need on vähemalt märkimisväärselt väiksemad selliste grupikindlustuste puhul, millega ühinemine on kohustuslik. See toetab seisukohta, mille kohaselt kindlustuskaitse saamist seoses grupikindlustusega, millega ühinemine toimub kohustuslikus korras ja automaatselt, ei tohi võrdsustada „kindlustuslepingu sõlmimisega“.

91. On selge, et võib tekkida olukord, kus kindlustusega ühinemine on kohustuslik ja toimub automaatselt, kui kuulutakse teatud gruppi, esinevad teatud asjaolud või olemas on teatud omadused. Samal ajal võib grupiliikmetel siiski olla võimalik teatud võimalusi ära kasutada ja kindlustuskaitse ulatust laiendada või piirata. Sellises olukorras muutuvad aktuaalseks ohud, millest juba juttu oli, ja seda olukorda võib käsitleda kui „kindlustuslepingu sõlmimist“ [34]. Käesolevas asjas ei ole aga tegemist sellise olukorraga.

[34] See võiks viia järeldusele, et sellisel juhul on tegemist tegevusega, mis on osa „kindlustusvahendusest“ ja „kindlustustoodete turustamisest“. Igal juhul ei mõjutaks see iseenesest kõigi direktiivides sätestatud kohustuste kehtestamist selle tegevusega tegelevale isikule. Need kehtestatakse „kindlustusvahendajatele“, kes tegelevad seda tüüpi tegevusega „tasu eest“. Vt käesoleva ettepaneku punkt 128.

2) Kindlustusmakse

92. Samuti ei ole kahtlust, et ka põhikohtuasja kostja kliendid rahastavad kaudselt kindlustusmakset vastutasuks kaitse eest seoses neid puudutavate riskidega.

93. Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, et põhikohtuasja kostja tegevus seisneb grupikindlustusega ühinemise vahendamises ja kindlustuskaitsest kasu saamise võimaluse tagamises. Kostja maksab kindlustusandjale kindlustusmakseid. Grupiliikmed maksavad talle tasu antud kindlustuskaitse eest.

94. See viib järeldusele, et grupiliikmed rahastavad kindlustusmakset. On raske eeldada, et kindlustuskaitse antakse neile tasuta või seda rahastatakse iseseisvalt, ilma et põhikohtuasja kostja sellest mingit kasu saaks. Grupiliikmed teevad seda aga kaudselt, kaasates grupi korraldaja, mis pealegi vastab direktiivides ette nähtud „kindlustusvahendaja“ rollile. Lõppude lõpuks kohustavad direktiivid liikmesriike kehtestama meetmed klientide kaitsmiseks olukorras, kus kindlustusvahendajad teevad kindlustusandjatele sissemakseid [35].

3) Kindlustusrisk

95. Käesoleva asja kontekstis võib küsimus, kelle riski katab grupikindlustusest tulenev kindlustuskaitse, olla mitmemõtteline. Seega tekib küsimus, kas isikud, kellele põhikohtuasja kostja oma pakkumise suunab, tegelikult ühinevad neid puudutava grupikindlustusega („sõlmivad kindlustuslepingu“). Teisisõnu tekib küsimus, kas tegemist on otseselt grupiliikmeid puudutava riskiga, mis on seotud vajalike ravi- ja transpordikulude katmisega, või on tegemist põhikohtuasja kostja enda riskiga seoses nende kulude katmise kohustuse tekkimisega.

96. Tegemist ei ole siiski üksiku ebaselgusega, vaid pigem nähtusega, mis grupikindlustuse kontekstis selle spetsiifilisuse tõttu mõnikord ette tuleb.

97. Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab igal juhul, et grupikindlustuse alusel on „põhikohtuasja kostja kliendid“ hõlmatud kindlustuskaitsega seoses neid puudutavate riskidega [36].

98. Vastates kohtuistungil küsimusele grupikindlustuse olemuse kohta käesolevas asjas ja kindlustusriski eseme kohta, märkis põhikohtuasja kostja, et grupiliikmed („kindlustatud“) saavad teenuseid kindlustusandja käest. Kuigi põhikohtuasja kostja osaleb kahjude likvideerimisel, siis kõik kindlustusteenused osutatakse grupiliikmetele: see tuleneb grupikindlustusest ja selles grupiliikmetele ette nähtud loovutusest. Seega, olenemata sellest, kelle riski kindlustuskaitse hõlmab selle mõiste õigustehnilises tähenduses, antakse funktsionaalselt kindlustuskaitse grupiliikmetele nii, nagu kehtiks kindlustus otseselt neid puudutavate riskide puhul. Teisisõnu antakse see nii, nagu oleks nad grupikindlustusega ühinedes sõlminud lepingu nende riskide kindlustamiseks.

4) Kaudne järeldus süsteemse tõlgenduse kohta

99. Kokkuvõttes ei tundu individuaalne ja vabatahtlik ühinemine grupikindlustusega, mis on seotud kohustusega rahastada kaudselt kindlustusmakset, funktsionaalselt erinevat lepingu sõlmimisest traditsioonilises tähenduses määral, mis võimaldaks jätta sellise kindlustusega

[35] Vt direktiivi 2002/92 artikli 4 lõige 4 ja direktiivi 2016/97 artikli 10 lõike 6.

[36] Vt käesoleva ettepaneku punkt 13.

ühinevad isikud välja direktiividest 2002/92 ja 2016/97 tulenevast kindlustuskaitsest kasu saavate isikute ringist. Nende süsteemse tõlgenduse kontekstis on direktiivide eesmärk reguleerida kindlustusvahendajatele esitatavaid nõudeid ja kohustusi ka sellise grupikindlustusega ühinevate isikute suhtes.

100. Mõlema direktiivi süsteemsest tõlgendusest tulenevad järeldused toetavad nende direktiivide sätete sellist tõlgendust, mille kohaselt tegevus, mis seisneb kolmandatele isikutele kindlustuskaitse saamise võimaluse pakkumises grupikindlustusega ühinemise teel, kui see ühinemine on individuaalne ja vabatahtlik ning kõnealused isikud rahastavad kaudselt kindlustusmakset, on hõlmatud mõistetega „kindlustusvahendus“ ja „kindlustustoodete turustamine“.

101. Samadele järeldustele viib eelotsuse küsimuses viidatud mõistete teleoloogiline tõlgendus.

c) Teleoloogiline tõlgendus

102. Euroopa Kohus on oma praktikas seisukohal, et direktiivi 2002/92 mõistet „kindlustusvahendus“ (ja tulemusena ka direktiivi 2016/97 mõistet „kindlustustoodete turustamine“) ning mõisteid, mis määravad selle mõiste kohaldamisala subjektiivses tähenduses, tuleb tõlgendada nii, et see ei takista kõnealuse direktiivi eesmärkide saavutamist [37]. Nendeks eesmärkideks on esiteks saavutada ühtne kindlustusteenuste turg, kõrvaldades asutamisvabadust ja teenuste osutamise vabadust piiravad takistused, teiseks tagada igat tüüpi kindlustusvahendajate võrdne kohtlemine [38] ja kolmandaks tõhustada tarbijate kaitset nii [39], et see oleks tagatud „kõrgel tasemel“ [40].

103. Mis puudutab ülaltoodud eesmärkidest kahte esimest, siis endast kindlustusvahendust kujutava tegevusega tegelemine peab sama liiki kindlustuslepingute puhul olema õiguslikult ühtviisi reguleeritud. Tänu sellele ei teki ainult tingimused ühtse kindlustusteenuste turu loomiseks ja õigeks toimimiseks, vaid lisaks täidetakse eesmärk, mis direktiivi 2002/92 põhjenduse 9 ja direktiivi 2016/97 põhjenduse 5 kohaselt on igat tüüpi kindlustusvahendajate võrdse kohtlemise tagamine [41].

104. Piisavalt põhjalike funktsionaalsete erinevuste puudumise korral individuaalse kindlustuslepingu sõlmimise ning individuaalse ja vabatahtliku iseloomuga grupikindlustusega ühinemise vahel [42] puuduvad põhjused, et pidada nende lepingute sõlmimisse kaasatud kolmandaid isikuid kindlustusvahendajateks, kusjuures viimati nimetatud lepingute sõlmimise korraldamisega seotud isikuid ei peeta sellisteks vahendajateks. *De facto* pakuvad nad välja kindlustuskaitsest kasusaajate seisukohast konkurentsivõimelise kindlustustoote.

105. Mis aga puudutab tarbijate kaitse tõhustamist, siis arvestades ohte, millega võivad kokku puutuda isikud, kes ühinevad vabatahtliku ühinemisega grupikindlustusega või soovivad sellega ühineda, ja mis ei erine ohtudest, mis esinevad traditsioonilises individuaalse kindlustuslepingu sõlmimise olukorras, siis selle eesmärgi täitmiseks on vaja, et grupi korraldajat, kes sõlmib lepingu

[37] Vt 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 28). Vt ka 31. mai 2018. aasta otsus Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag jt (C-542/16, EU:C:2018:369, punkt 42).

[38] Vt 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 29).

[39] Vt 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 27).

[40] Vt 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 30).

[41] Vt analoogia alusel ka 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 29).

[42] Vt käesoleva ettepaneku punktid 89 ja 99.

kindlustusandjaga, oleks vähemalt võimalik käsitleda „kindlustusvahendajana“. Tee selle juurde avab asumine seisukohale, et teleoloogilise tõlgenduse kontekstis saab tegevuse, mis seisneb individuaalse ja vabatahtliku grupikindlustusega ühinemise võimaldamises, lugeda „kindlustuslepingu sõlmimiseks“ direktiivi 2002/92 mõiste „kindlustusvahendus“ ja direktiivi 2016/97 mõiste „kindlustusteenuste turustamine“ tähenduses.

106. Süsteemsest ja teleoloogilisest tõlgendusest tulenevad [43] ühetähenduslikud järeldused [44] võimaldavad seega asuda seisukohale, et olukord, kus kaudselt kindlustusmakset rahastav isik ühineb grupi korraldaja kaasabil individuaalselt ja vabatahtlikult grupikindlustusega, kujutab endast „kindlustuslepingu sõlmimist“ mõistete „kindlustusvahendus“ ja „kindlustustoodete turustamine“ tähenduses.

107. Jääb veel lahendada küsimus, kas sellise grupi korraldaja pidamist „kindlustusvahendajaks“ võib takistada asjaolu, et liikmesriigi kindlustusõiguse kohaselt peetakse teda „kindlustusvõtja“ rolli täitvaks isikuks.

3. Vahendaja kindlustuslepingust tuleneva suhte välise isikuna

108. Viidates teise astme kohtu järeldustele, mida teistmismenetluses ei vaidlustata, selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et põhikohtuasja kostja on „kindlustusvõtja“. Ta maksab kindlustusandjale kindlustusmakseid. Grupiliikmed maksavad talle tasu antud kindlustuskaitse eest.

109. Selles kontekstis tekib kahtlus, kas direktiivides 2002/92 ja 2016/97 on nõutud, et „kindlustusvahendaja“ oleks kindlustuskaitse aluseks oleva õigussuhte puhul kolmas isik. Käesoleva kohtuasja kontekstis viivad need kahtlused küsimuseni, kas grupikindlustuse puhul välistab seisukoht, et grupi korraldaja on „kindlustusvõtja“ liikmesriigi kindlustusõiguse alusel sõnastatud kvalifikatsiooni kontekstis, võimaluse lugeda see grupi korraldaja „kindlustusvahendajaks“ mõlema direktiivi tähenduses.

110. Meeldetuletuseks, eelotsusetaotluse esitanud kohtu selgitusest tundub tulenevat, et selline seisukoht on ülekaalus Saksamaa kohtupraktikas ja õiguskirjanduses [45], kuigi see kohus märgib ka õiguskirjandusest tulenevat seisukohta, mis on vastupidine ja võimaldab lugeda grupi korraldaja vabatahtliku ühinemisega grupikindlustuse puhul „kindlustusvahendajaks“ [46].

111. Kostjaks olev selts, Saksamaa valitsus, Itaalia valitsus ja Euroopa Komisjon tunduvad pooldavat seda teist õiguskirjandusest tulenevat vaadet ning on seisukohal, et tasu eest tegutsevat grupi korraldajat võib vabatahtliku ühinemisega grupikindlustuse puhul pidada „kindlustusvahendajaks“.

112. Tšehhi valitsus aga viitab eelkõige sellele [47], et „kindlustusvahendaja“ peab olema kindlustuslepingu suhtes väline isik („kolmas isik“). Tšehhi valitsus lisab, et ainult fakt, et põhikohtuasja kostja kliendid maksavad talle tasu, ei tähenda veel, et ta tegutseb „tasu eest“.

[43] Vt käesoleva ettepaneku punkt 100.

[44] Vt käesoleva ettepaneku punktid 103–105.

[45] Vt käesoleva ettepaneku punktid 56–59.

[46] Vt käesoleva ettepaneku punkt 60.

[47] Vt ka käesoleva ettepaneku punkt 79.

113. Selles vaimus jääb see valitsus põhikohtuasja kostja seisukohale. Seda toetavad direktiivide 2002/92 ja 2016/97 põhjendused 11, milles on sätestatud, et „[direktiive] tuleks kohaldada sellistele isikutele, kelle tegevusalaks on kindlustusvahenduse [kindlustustoodete müügi] teenuste pakkumine kolmandatele isikutele […]“.

114. Minu hinnangul ei piisa nende motiivide sõnastusest endast eelotsusetaotluse esitanud kahtluste hajutamiseks. Põhjendused kuuluvad direktiivi mittenormatiivsesse osasse. Samas tundub, et sõna „vahendus“ ise kirjeldab tegevust, mis seisneb vähemalt kahe vahendaja enda isiku suhtes „välise“ isiku kokkuviimise õiguslikus tähenduses.

115. Direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis on aga juttu „klientide“ ja „kindlustusseltside“ kokkuviimisest [48].

116. Samas ei tundu, et tuleks automaatselt võrdsustada mõisteid „klient“ ja „kindlustusvõtja“ ning selle alusel alati välistada liikmesriigi kindlustusõiguse alusel „kindlustusvõtjaks“ peetud isik nende isikute ringist, kes võivad olla „kindlustusvahendajad“.

117. Esiteks ei kasuta ELi seadusandja juhuslikult mõlemas direktiivis mõistet „klient“ ega viita selles valdkonnas selgelt liikmesriigi õigusele või selle alusel vastu võetud juriidilistele kvalifikatsioonidele.

118. Teiseks on Euroopa Kohus ühes hiljutises otsuses otsustanud, et investeerimisfondi tootlusega seotud investeerimisriskiga rühmaelukindlustuslepingu raames kehtivad kindlustusvõtjaks oleva ettevõtja suhtes, kes käesoleva ettepaneku terminoloogiat kasutades on grupi korraldaja, teatavad kohustused, mis tulenevad tema kindlustusvahendaja kvalifikatsioonist direktiivi 2002/92 tähenduses [49].

119. Kolmandaks võib põhimõtteliselt *a priori* tunduda, et mõistel „klient“ on mingi seos mõistega „kindlustusvõtja“.

120. Direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis aga peab mõiste „klient“ hõlmama ka isikut, kes on alles huvitatud „kindlustusvõtja“ staatusest. Mõistete „kindlustusvahendus“ ja „kindlustustoodete turustamine“ määratluste kohaselt hõlmavad need mõisted ka tegevust, mis toimub enne kindlustuslepingu sõlmimist. Seega katkeb seos mõistete „klient“ ja „kindlustusvõtja“ vahel. Seda enam, kui võtta arvesse, et mõistet „kindlustusvõtja“, mida direktiivis 2002/92 üldse ei esine, on direktiivis 2016/97 kasutatud ebajärjekindlalt ja sisuliselt ainult konkreetses kontekstis ehk rääkides „potentsiaalsest kindlustusvõtjast“ (artikli 2 lõike 2 punktid c ja b). Sarnase ebajärjekindlusega ilmneb see ka kõnealuse direktiivi lisas kindlustusvahendajatele esitatavate teadmiste ja pädevuse miinimumnõuete kirjelduses.

121. Neljandaks on tõsi, et kohtuotsuses EEAE jt [50] kinnitas Euroopa Kohus, et direktiivi 2002/92 (ja seega *a fortiori* ka direktiivi 2016/97) eesmärk on „tagada kindlustusturu tarbijate ehk kindlustusvõtjate kõrgendatud kaitse“. Euroopa Kohus kasutas siin aga mõistet „tarbija“, mitte mõistet „klient“. Sellest Euroopa Kohtu järeldusest ei tulene, et direktiivi eesmärk oleks kaitsta

[48] Selline järeldus tuleneb aga juba nende mõistete määratlustest, mille tõlgendamist eelotsusetaotluse esitanud kohus palub. Saab ju direktiivi 2002/92 artikli 2 punkti 3 kolmandast lausest järeldada, et „kindlustusvahendus“ on tegevus, mis on suunatud „kliendile abi andmisele“. Selles sättes on märgitud, et „kindlustusvahenduseks ei loeta ka juhuslikult teabe andmist seoses muu kutsetegevusega, *tingimusel et selle tegevuse eesmärk ei ole aidata kliendil* sõlmida või täita kindlustuslepingut […]“ (kohtujuristi kursiiv). Sarnane pilt tuleneb ka direktiivis 2016/97 sisalduva mõiste „kindlustusteenuste turustamise“ definitsioonist.

[49] 24. veebruari 2022. aasta kohtuotsus A jt (*unit-linked*-kindlustuslepingud) (C-143/20 ja C-213/20, EU:C:2022:118, punktid 87 ja 91).

[50] Vt 17. oktoobri 2013. aasta otsus EEAE jt (C-555/11, EU:C:2013:668, punkt 30).

muid isikuid kui „kindlustusvõtjad“. Igatahes kohtuotsuses Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag jt[51], mis tehti ka direktiivi 2002/92 kontekstis, kasutas Euroopa Kohus, defineerides „kindlustuslepingut“, millega on seotud „kindlustusvahendaja“ tegevus selle direktiivi tähenduses, mõistet „kindlustustehing“, mis oma olemuselt tähendab „lepingulise suhte olemasolu kindlustusteenust osutava isiku ja selle isiku, kelle riskid on kindlustusega hõlmatud, ehk kindlustatu vahel“.

122. Euroopa Kohtu praktika kinnitab seega, et kindlustuse kontekstis tekkivad teemakonfiguratsioonid on sageli keerulised ja neid iseloomustab paljude selliste isikute olemasolu, keda kindlustuse õiguslik olukord mõjutab. Seetõttu võib eeldus, et liidu õiguses määratletud mõiste, mida direktiividega 2002/92 ja 2016/97 ühtlustatakse ja mis peab vastama kindlustusõiguses kasutatavale mõistele – mida selles valdkonnas ei ole alati ühtlustatud või vähemalt ei ole nende direktiividega ühtlustatud –, võib viia tulemusteni, mida on raske ühildada nende direktiivide eesmärkidega.

123. Viiendaks peaks väide, et ühelt poolt liikmesriigi kindlustusõiguse sätetest, millega ei võeta üle direktiive 2002/92 ja 2016/97, tuleneva mõiste „kindlustusvõtja“ ja teiselt poolt nendest direktiividest tuleneva mõiste „klient“ vahel on tihe seos, seda enam tekitama kahtlusi grupikindlustuste kontekstis. Nagu ilmneb käesoleva ettepaneku punktides 60 ja 69 tutvustatud tähelepanekutest, siis juba grupikindlustusest tulenevate suhetega seotud isikute kvalifitseerimise küsimus on problemaatiline ja tekitab palju kahtlusi nii õigusliku konstruktsiooni enda kui ka terminoloogia osas. Ei tundu olevat ühetähenduslikult kindlaks määratud, et kohustusliku ühinemisega grupikindlustuse puhul käsitletakse „kindlustusvõtjatena“ grupiliikmeid, mitte aga grupi korraldajat. Ühetähenduslik ei ole ka grupi korraldaja ja kindlustusvõtja vahel sõlmitava lepingu kvalifikatsioon. Tegelikkuses on jaotus kohustusliku ühinemisega grupikindlustusteks ja vabatahtliku ühinemisega grupikindlustusteks pigem katse pakkuda välja õiguslik konstruktsioon, mis selgitab praktika tulemuseks oleva grupikindlustuse toimimist nii, et tagada kindlustuskaitsest kasu saavate isikute kaitse.

124. Grupikindlustuse kontekstis tekkivasse suhtesse kaasatud määratletud isikute kvalifikatsioon („kindlustusvõtja“, „grupiliige“ jne) ei tohiks seega takistada direktiivide sätete kohaldamist viisil, mis on kooskõlas järeldustega, mis tulenevad mõistete „kindlustusvahendaja“ või „klient“ süsteemsest ja teleoloogilisest tõlgendusest.

125. Kuuendaks, mis puudutab käesolevat asja, siis ei saa välistada, et kogu grupikindlustuse kontekstis tekkivate temaatiliste konfiguratsioonide keerukuse juures tuleneb asjaolu, et eelotsusetaotluse esitanud kohus käsitleb põhikohtuasja kostjat „kindlustusvõtjana“, osaliselt sellest, et teistmismenetluses on ta seotud teise astme kohtu vaidlustamatute järeldustega.

126. Teisest küljest võib ainuüksi asjaolu, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab võimalikuks vastata eelotsuse küsimusele õiguskirjanduses vähemuses olevast seisukohast lähtudes, tähendada, et eeldus, et kostja on liikmesriigi kindlustusõiguse kohaselt „kindlustusvõtja“, ei välista asumist seisukohale, et kostja ei ole „klient“ direktiivide 2002/92 ja 2016/97 kontekstis, vaid teda tuleks käsitleda „kindlustusvahendajana“. Pealegi märkis põhikohtuasja kostja oma vastuses kohtuistungil, et ta ei ole „kindlustuslepingu tarbija“, isegi kui ta oli sellele lepingule alla kirjutanud ja esines suhetes kindlustusandjaga kindlustusvõtjana.

[51] Vt 31. mai 2018. aasta otsus Länsförsäkringar Sak Försäkringsaktiebolag jt (C-542/16, EU:C:2018:369, punkt 50).

127. Ülaltoodud tähelepanekute kontekstis tuleks direktiivide 2002/92 ja 2016/97 sätteid tõlgendada nii, et grupi korraldajat, keda käsitletakse „kindlustusvõtjana“ selliste liikmesriigi kindlustusõiguse sätete tähenduses, millega ei võeta üle neid direktiive, võib käsitleda „kindlustusvahendajana“ nende direktiivide tähenduses, kui ta tegeleb „tasu eest“ tegevusega, mis seisneb „kindlustusvahenduses“ ja „kindlustustoodete turustamises“.

128. Kui rääkida kahtlustest, mille Tšehhi valitsus selles valdkonnas tõstatas, piisab rõhutamisest, et mõlema direktiivi puhul tõlgendatakse mõistet „tasu“ laialt[52]. Siiski tuleb meeles pidada, et isikut, kes teeb tegevusi, mis vastavad täielikult mõistetele „kindlustusvahendus“ ja „kindlustustoodete turustamine“, ei saa pidada „kindlustusvahendajaks“ ning tema suhtes ei saa kohaldada sellega seotud kohustusi, kui neid tegevusi ei tehta „tasu eest“.

129. Võttes arvesse järeldusi, mis tulenevad eelotsusetaotluse esitanud kohtul seoses „grupikindlustusega ühinemisega“ tekkinud kahtluste analüüsist[53] ja järeldustest, mis tulenevad analüüsist, mis on pühendatud vahendaja positsioonile väljaspool kindlustussuhet[54], teen ettepaneku, et Euroopa Kohus vastaks eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusele, et direktiivi 2002/92 artikli 2 punkte 3 ja 5 ning direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkte 1, 3 ja 8 tuleb tõlgendada nii, et „kindlustusvahendaja“ on nende direktiivide tähenduses füüsiline või juriidiline isik, kes sõlmib kindlustusvõtjana oma klientide nimel kindlustusettevõtjaga grupikindlustuse, mis hõlmab tervisekindlustust välisriigis ning katab kodumaale toimetamise rahvusvahelised ja riigisisesed kulud, pakub tarbijatele niisugust liikmesust seltsis, mis annab õiguse kasutada välisriigis haigestumise või välisriigis toimunud õnnetusjuhtumi korral kindlustusteenuseid välisriigis, ja kes saab ühinenud isikutelt omandatud kindlustuskaitse eest tasu. Selle kvalifikatsiooniga ei ole vastuolus asjaolu, et isikut peetakse riikliku kindlustusõiguse kohaselt „kindlustusvõtjaks“.

V. Järeldused

130. Eelnevate kaalutluste põhjal teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Bundesgerichtshofi (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. detsembri 2002. aasta direktiivi 2002/92/EÜ kindlustusvahenduse kohta artikli 2 punkte 3 ja 5 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. jaanuari 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/97, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist, artikli 2 lõike 1 punkte 1, 3 ja 8 tuleb tõlgendada nii, et „kindlustusvahendaja“ on nende direktiivide tähenduses füüsiline või juriidiline isik, kes sõlmib kindlustusvõtjana oma klientide nimel kindlustusettevõtjaga grupikindlustuse, mis hõlmab tervisekindlustust välisriigis ning katab kodumaale toimetamise rahvusvahelised ja riigisisesed kulud, pakub tarbijatele niisugust liikmesust seltsis, mis annab õiguse kasutada välisriigis haigestumise või välisriigis toimunud õnnetusjuhtumi korral kindlustusteenuseid välisriigis, ja kes saab ühinenud isikutelt omandatud kindlustuskaitse eest tasu. Selle kvalifikatsiooniga ei ole vastuolus asjaolu, et isikut peetakse riikliku kindlustusõiguse kohaselt „kindlustusvõtjaks“.

[52] Vt direktiivi 2002/92 põhjendus 11 ja direktiivi 2016/97 artikli 2 lõike 1 punkt 9.

[53] Vt käesoleva ettepaneku punkt 106.

[54] Vt käesoleva ettepaneku punkt 127.